

A magyar bányaegészségügy története

A magyar bányaegészségügy története c. könyv (szerkesztők Ungváry György és Varga József) az MTA Bányászati Ergonómiai és Bányaegészségügyi Osztályközi Tudományos Bizottság három évtizedes tevékenységéről megemlékező konferencia (2007. október 25.) alkalmából került kiadásra. A könyv megjelenését az MTA Földtudományok Osztálya és a Bányaegészségügy Bányabiztonság Alapítvány támogatása tette lehetővé.

A külső megjelenésében tetszetős könyv számos szemléletes ábrát, táblázatot, diagramot, az egyes témákhoz illeszkedő képet tartalmaz, ami a szerzők és szerkesztők összehangolt munkáját dicséri. A könyv tartalmilag tizenegy fejezetből áll. A hazai bányaegészségügy történetével és a bányatársládák/bányatárspénztárak létrejöttével, tevékenységével hat szerző foglalkozik. A bányászati foglalkozási betegségek témakörét és az ehhez kapcsolódó tudományos kutatásokat három tanulmány részletezi. A kötetet a Bányászati Ergonómiai és Bányaegészségügyi Osztályközi Tudományos Bizottság három évtizedes munkáját bemutató fejezet zárja.

A magyar bányaegészségügy történetét feldolgozó könyv (4–320. oldalak – kivéve a bányabalesetekről szóló fejezetet) úgyszólván a hazai bányászat kezdetétől napjainkig kísérel meg bemutatni a bányászbetegségek létrejöttének, orvoslásának alakulását a hippokratészi medicinától a reneszánsz kori gyakorlaton át az utóbbi évszázadokban felismert bányászszály és szilikózis betegségek megjelenéséig, érintve az utóbbi évtizedekre jellemző foglalkozási megbetegedéseket – köztük a radon okozta tüdőrákot is. Ezen fejezetből megismerhetjük azon személyek neveit, akik

sokat tettek a bányaegészségügy terén – itt kiemelve Tóth Imre selmecebányai bányavoros tevékenységét, akit a betegségek megelőzése révén méltán tekinthetünk a munkaegészségügy és a foglalkozás-egészségügy úttörőjének. A leírtak alapján megismerhetjük, hogy a bányavidékeken (Selmecebánya, Besztercebánya, Ujbánya) már a XIII. és XIV. században létrejöttek a bányakórházak előzményeként az úgynevezett ispotályok, amelyekben gondoskodtak a beteg és idős, rászoruló bányászokról.

Szemléletesek és olvasmányosak – a bányász összetartozás szellemét és a közös kiszolgáltatottság bátorságát és hitét tükröző – a bányatársládák és bányatárspénztárak kialakulását, működését bemutató fejezetek. Az önsegélyezés gondolata, szervezete és hatósági felügyeletének működése először a bányászat területén honosodott meg, évszázadokkal megelőzve más szakmák szociális ellátási rendszerének létrejöttét. Az első, alapszabályokon nyugvó társládát Magyarországon 1496-ban Thurzó János alapította. A kötet részletes információkat nyújt egy-egy meghatározó jelentőségű bányatárspénztár és bányatárspénztári kórház tevékenységéről, bemutatva azok létszámára, a megbetegedésekre, szolgáltatásaikra és a gazdálkodásukra utaló adatok alakulását. A fejezetből megismerhetjük, hogy udvari, kamarai rendelettel 1786 évtől kötelezővé tették a bányatársládák létrehozását és fenntartását, valamint 1820-tól a bányamunkások számára és a bányatárspénztárak szervezete, működésére vonatkozó törvényi szabályozást.

A könyvből megismerhetjük a „trianoni békeszerződés” következtében a bányatárspénztárak számának, taglétszámának, vagyonának jelentős csökkenését. A XIX. század végétől bevezetésre került a kötelező és egysé-

ges betegségyezés rendszere, majd 1925-től általánossá vált a nyugdíjbiztosítási és 1927-től a betegbiztosítási rendszer. A bányaeegészségügy-történet fejezetek a szerzők eltérő szemlélete és képzettsége, valamint az egyes időszakokra vonatkozó forrásanyagok hozzáférhetősége következtében – az eltérő részletesség feldolgozás, a leíró jellegű részek és a tudományos elemzések együtt szerepeltetése – tartalmaznak átfedéseket és rejthetnek hézagokat, de összességében jól informálnak, és felkeltik az érdeklődő olvasó figyelmét a témakör iránt.

A könyv külön fejezetekben tárgyalja a porvédelem és a bányászati foglalkozási megbetegedések terén az utóbbi fél évszázadban elvégzett kutatásokat. A leírtak alapján levonható következtetés, hogy a műszakiak és orvosok, valamint más szakmabeliek összefogása lehet eredményes az egyes bányászatspecifikus megbetegedések megelőzése terén. Ezt jól példázza a Mecsek bányászatában a szilikózis megbetegedések jelentős mérséklődése, amelyet a Mecseki Szénbányák Kutatási Osztályán végzett porvédelmi vizsgálatok, valamint az Országos Munkaegészségügyi Intézetben és a Pécsi Orvostudományi Egyetemen (POTE) koordinációjával végzett kutatások alapoztak meg. Sajnálatos, hogy a POTE-n végzett kutatások eredményeit a kötet részletesebben (a szerkesztők kezdeményezése ellenére) nem tartalmazza – ezt részben pótolja a bizottság tevékenységének a könyv 321–350. oldalain olvasható ismertetése, amely értékeli a POTE-n végzett, a bizottság munkáját elősegítő kutatások eredményeit is. (A recenzens megjegyzése: a bizottság tevékenységéhez kapcsolódó kutatási témákban 1977–2006 között a POTE munkatársai több mint száz közleményt publikáltak.)

A könyv utolsó fejezete tartalmazza a Bányászati Ergonómiai és Bányaeegészségügyi Osztályközi Tudományos Bizottság 1977. évben történt létrehozása óta a bányászok egészségvédelme terén végzett munkáját. A fejezet választási ciklusonként részletezi a bizottság céljait és elért eredményeit, felsorolva a bizottság munkájában résztvevőket. A közel harminc oldal terjedelmű feldolgozás részletes képet ad az egyes időszakok tevékenységéről, amely érzékelteti az eltérő feladatokhoz igazodó munkastílus és munkamódszerek változásának indokoltságát.

A bizottság kezdeményezői közül hármat emelünk ki, melyek alátámasztják tevékenységének eredményességét, és az érintettek körében megfelelő elismerést váltottak ki. Ezek:

- A mecseki bányászatban elvégzett egészségügyi helyzefeltárás és a POTE-n és koordinációjával más intézményeknél elvégzett vizsgálatok alapján a bizottság 1986. évben a Bányaiari Dolgozók Szakszervezetével együttműködve kezdeményezte az illetékes kormányzati szerveknél a Mecsek bányászatában foglalkoztatottak egészség romlásának megelőzését célzó időkorlátozás – az úgynevezett bányásznyugdíj – bevezetését, amit a Minisztertanács 1986. november 27-én elfogadott.
- 1997. évben a bizottság az illetékes kormányzati szerveknél kezdeményezte az összetett egészségkárosító hatásoknak kitett uránbányászok követéses egészségügyi vizsgálatainak megvalósítását, ami beépült a „magyarországi uránércbányászat megszüntetésének rekultivációs feladatainak” programjába, és lehetővé vált *négyötezer* bányász egészségügyi állapotának szűrése, több száz esetben a kártalanítandó foglalkozási megbetegedés megállapítása.

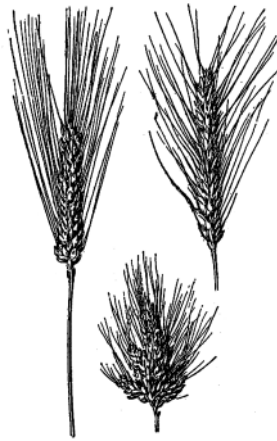
- Az emberi szervezet munkavégzés közbeni fiziológiai változójának megismerésére irányuló kezdeményezés felkarolása, mérések feltételeinek megteremtése és nemzetközi összehasonlításban is példa nélküli mértékű vizsgálat elvégzése, az eredmények értékelésének koordinálása a bizottság közreműködésével valósult meg. Ezen újszerű vizsgálati módszer információi felhasználhatók a munkakörülmények javí-

tását célzó műszaki-fejlesztési és munkaszervezési intézkedések megalapozásánál, valamint a foglalkozás-egészségügy és a tudományos kutatások más területein is.

(Ungváry György – Varga József szerkesztők: *A magyar bányaelegségügy története*. Budapest, Argumentum Kiadó, 2007, 355 p.)

Tigyi József

az MTA rendes tagja
a Bányaelegségügy–Bányabiztonság
Alapítvány kuratóriumának elnöke

CONTENTS

Transportation in the XXI. Century

Guest Editor: Pál Michelberger

Pál Michelberger: Introduction	130
Pál Michelberger: Transportation in the XXI. Century	131
Mrs. László Tanczos: Setup of an Efficient Strategy for Transport Safety	145
Tímea Fülep – László Palkovics: Electronic Vehicle and Infrastructure Systems for Enhancing Traffic Safety	163
Péter Holló: Impressions of the Hungarian Road Safety	175

Study

István Hárdi: Gleaning in the World of Humour	186
Sándor Magda – László Dinya – Róbert Magda: Innovation and Research-Development	192
György Vesztergombi: Something from „Nothing”	204

Discussion

József Tóth: Malfunctions in Hungarian Science Politics	215
---	-----

The Scientists of the Future

221

Obituary

István Borzsák (<i>Zsignond Rítőók</i>)	229
---	-----

Outlook (László Jéki – Júlia Gimes)

232

Book Review

238

Ajánlás a szerzőknek

1. A Magyar Tudomány elsősorban a tudományterületek közötti kommunikációt szeretné elősegíteni, ezért elsősorban olyan kéziratokat fogad el közlésre, amelyek a tudomány egészét érintő, vagy az egyes tudományterületek sajátos problémáit érthetően bemutató témákkal foglalkoznak. Közlünk téma-összefoglaló, magas szintű ismeretterjesztő, illetve egy-egy tudományterület új eredményeit bemutató tanulmányokat; a társadalmi élet tudományokkal kapcsolatos eseményeiről szóló beszámolókat, tudománypolitikai elemzéseket, szakmai szempontú könyvismertetőket.

2. A kézirat terjedelme szöveges tanulmányok esetében általában nem haladhatja meg a 30 000 leütést (a szóközzel együtt, ez kb. 8 oldalnak felel meg a MT füzetekben), ha a tanulmány ábrákat, táblázatokat, képeket is tartalmaz, a terjedelem 20–30 %-kal nagyobb lehet. Beszámoló, recenziók esetében a terjedelem ne haladja meg a 7–8 000 leütést. *A teljes kéziratot .rtf formátumban, mágneslemezen és 2 kinyomtatott példányban kell a szerkesztőségbe beküldeni.*

3. A közlemények címének angol nyelvű fordítását külön oldalon kell csatolni a közleményhez. Itt kérjük a magyar nyelvű kulcsszavakat (maximum 10) is. A tanulmány címe után a szerző(k) nevét és tudományos fokozatát, a munkahely(ek) pontos megnevezését és – ha közölni kívánja – e-mail-címét kell írni. A külön lapon kérjük azt a levelezési és e-mail címet, telefonszámot is, ahol a szerkesztők a szerzőt általában elérhetik.

4. Szöveg közbeni kiemelésként *dólt*, (esetleg félkövér – semibold) betű alkalmazható; ritkítás, VERZÁL betű és aláhúzás nem. A jegyzeteket lábjegyzetként kell megadni.

5. A rajzok érkezhetnek papíron, lemezen vagy email útján. Kérjük azonban a szerzőket: tartsák szem előtt, hogy a folyóirat fekete-fehér; a vonalas, oszlopos, stb. grafikonoknál tehát ne használjanak színeket. Általában: a grafikonok, ábrák lehetőség szerint minél egyszerűbbek legyenek, és vegyék figyelembe a megjelenő oldalak

méreteit. A lemezen vagy emailben érkező ábrákat és illusztrációkat lehetőleg *.tif* vagy *.bmp* formátumban kérjük; értelemszerűen fekete-fehérben, minimálisan 150 dpi felbontással, és a továbbítás megkönnyítése érdekében a kép nagysága ne haladja meg a végleges (vagy annak szánt) méreteket. A közlemény szövegében tüntessék fel az ábrák kívánatos helyét.

6. Az irodalmi hivatkozásokat mindig a közlemény végén, abc sorrendben adjuk meg, a lábjegyzetekben legfeljebb utalások lehetnek az irodalomjegyzékre. Irodalmi hivatkozások a szövegben: (szerző, megjelenés éve). Ha azonos szerző(k)tól ugyanabban az évben több tanulmányra hivatkozik valaki, akkor a közleményeket az évszám után írt a, b, c jellekkel kérjük megkülönböztetni mind a szövegben, mind az irodalomjegyzékben. Kérjük, *fordítsanak különös figyelmet a bibliográfiai adatoknak a szövegben, illetőleg az irodalomjegyzékben való egyeztetésére!* Miután a Magyar Tudomány nem szakfolyóirat, a közlemények csak a legfontosabb hivatkozásokat (max. 10–15) tartalmazzák.

7. Az irodalomjegyzéket abc sorrendben kérjük. A tételek formája a következő legyen:

- Folyóiratcikkek esetében:

Alexander, E. O. and Borgia, G. (1976). Group Selection, Altruism and the Levels of Organization of Life. *Ann. Rev. Ecol. Syst.* **9**, 499–474

- Könyvek esetében:

Benedict, R. (1935). *Patterns of Culture*. Houghton Mifflin, Boston

- Tanulmánygyűjtemények esetén: von Bertalanffy, L. (1952). Theoretical Models in Biology and Psychology. In: Kretsch, D., Klein, G. S. (eds) *Theoretical Models and Personality Theory*. 155–170. Duke University Press, Durham

8. Havi folyóirat lévén a *Magyar Tudomány* kefelevonatot nem küld, de az elfogadás előtt minden szerzőnek elküldi egyeztetésre közleménye szerkesztett példányát. A tördelés során végzett, apró változtatásokat a szerző egy adott napon a szerkesztőségben ellenőrizheti.

3. Kiá dsasz trin csórea?
 Komáromate te szluzsinen.
 A(v) pále trin csórea!
 Múlya tro dadóro.
 Dá rupuno ranik,
 Csin tro dadeszkero siro.
 Ustyí upre mro dadóro!
 Nastik ustyev mro csavóro.
 Mrátyhóra (mra atyhóra) ár
 apatindé,
 Mre muszóra ári sutjilé.
4. Csajóri románi!
 Ma phir pale mande,
 Mer má me lukeszto szlyom.
 Doszta phirgyom pale tute,
 Má me tut nastik lav,
 Lukeszteszke kampi te dsan.
5. Utczu devla! szo kérgyom?
 Avreszkera gadssa kamlyom,
 Ekvar, duvar csumidinyom,
 Odoleha odaj muklyom.
 Khere dsáhi, de na troinav,
 Mer mri gádsi nasavla man.
 Te khere dsá, ki mri gulli
 [gádsi,
 Maj meg odá megsegitilla,
 Patyav mre gulle devle.
- Hova mégy három árva?
 Komáromba szolgáláni.
 Jöjj vissza három árva!
 Meghalt apácskád.
 Adok ezüst vesszőt,
 Vágd meg apád sírját.
 Kelj fel apácskám!
 Nem kelhetek fel fiacskám,
 Szemecskéim kiapadtak,
 Karocskáim kiszáradtak.
- Czigány lány!
 Ne járj utánam,
 Mert már én katona vagyok.
 Eleget jártam utánad.
 Már én téged el nem vehettek,
 Katonának kell mennem.
- Jaj istenem! mit míveltem.
 Másnak nejét szerettem,
 Egyszer kétszer megcsókol-
 [tam,
 Avval ott hagytam.
 Haza mennék, de nem merek,
 Mert nőm megölné.
 De haza megyek, édes felesé-
 [gemhez,
 Majd még odább megsegít,
 Hiszem édes istenemet.

KIS GYÜLÉS, JUL. 12. 1852. 5. ór.

(A' philosophiai és társadalmi tud. osztályai' számára).

Kubinyi Ágoston tiszt. tag' helyettes elnöklete alatt

Jelen az illető osztályokból: Kállay rr., Karvasy, Pauler, Tóth, Wenzel ll. tt. — Egyéb osztályokból: Bajza, Bugát, Érdy, Györy, Kiss, Vörösmarty, rr. tt., Brassay, Csorba, Hunfalvy, Tasner, ll. tt. — Toldy Ferencz titoknok.

KARVASY ÁGOSTON lt.

az egyéni tulajdonjogról 's a' szabad concurrentiáról státusgazdászati tekintetben szóló, június 21. olvastatni kezdett értekezését befejezte.

ÖSZVES KIS GYÜLÉS, JUL. 12. 1852. 6. óraker.

Kubinyi Ágoston tiszt. tag' helyettes elnöklete alatt

Jelen: Bajza, Balogh, Érdy, Györy, Jerney, Kállay, Kiss, Vörösmarty rr. tt. — Brassay, Csorba, Hunfalvy, Karvasy, Pauler, Repicky, Tasner, Tóth, Wenzel ll. tt. — Toldy Ferencz titoknok.